

MATERIÁLY

POZNÁMKY K VÝVOJI KOREJSKÉHO PRÁVA

Michal Tomášek

Stanovit kritéria, kdy na tom či onom území vznikla právní kultura je vždy poměrně obtížné. Teorie o vzniku státnosti na Dálném východě zpravidla používají test, zda daný státní útvar plnil funkci vojensko-správní nebo trestně represivní. Doklady o fungování obou nebo některé z obou funkcí státu jsou zpravidla těžko dostupné anebo nezřetelné.

1. Počátky korejského práva (2333–54 př. Kr.)

Za počátek existence korejského práva je uváděn rok 2333 př. Kr., kdy na severu poloostrova vznikla dynastie Čoson.¹ Tato dynastie nejen vykazovala znaky vojensko-správní funkce, ale její trestně represivní moc byla dokonce kodifikována v Zákoně o osmi článcích. Je to jakýsi *lex talionis*, v němž platí zásada „oko za oko“, zub za zub: kdo zabije jiného, bude sám usmrcen.² Starokorejské právo se vyznačovalo jednoduchostí a přísností. Kodifikace byla minimální a aplikace práva, tedy práva trestního, byla silně vázána na náboženské obřady. Stejně jako staří Číňané, věřili staří Korejci v „přirozený pořádek věcí“. Stejně jako v přírodě platí určité neměnné zákonitosti, jako že slunce ráno vychází a večer zapadá, tak i ve společenských vztazích existují přirozené zákonitosti, jejichž dodržování je potřeba chránit zákonem. Proto veškerá porušení tohoto přirozeného pořádku věcí bylo potřeba trestat bez pohledu na závažnost provinění. Ze starokorejské kodifikace vyplývá, že přísné tresty byly ukládány za vraždu nebo ublížení na zdraví. Lze tak dovodit, že tradiční korejská morálka přikládala veliký význam hodnotě člověka, jeho života, zdraví i tvůrčího úsilí. Je pozoruhodné, že právo chránilo soukromý majetek postihem krádeže.

Právní systémy Dálného východu spojuje i rozděluje vztah k Číně a k jejímu právnímu systému. Čína, jakožto největší a nejvýznamnější východoasijský stát vytvořila kompaktní právní systém, jehož formování bylo dokončeno počátkem našeho letopočtu v době vrcholu vlády dynastie Chan (202 př. Kr. – 220 po Kr.). Čínský právní systém byl v průběhu staletí okolními státy recipován, a to buď dobrovolně jako v Japonsku, anebo silou, zejména ve Vietnamu. Korea stojí mezi dobrovolnou a nucenou recepcí někde uprostřed.³ Na druhé straně, ve srovnání s jinými východoasijskými státy, proniká čínská právní kultura poměrně brzy. Známky čínského politického a tedy i právního vlivu jsou ve státě Čoson patrné už ve 3. století př. Kr., tedy o dobrých dvě stě let dříve než ve Vietnamu nebo v Japonsku.⁴

Nástup vlivu čínské právní kultury v Koreji se tak časově v podstatě shoduje s šířením myšlenek konfucianství, a to ještě v původní, nerevidované podobě.⁵ V Číně totiž roku 213 př. Kr. nařídila tehdy vládnoucí dynastie Čchin spálit všechny konfucianské knihy a neuposlechnutí tohoto příkazu podléhalo trestu „*cu-sing*“, tedy popravou nejen odsou-

zeného, ale i jeho rodiny. Protože Čchinové nevládli dlouho (do roku 202 př. Kr.), nestihli všechny knihy určené k likvidaci spálit a řadu knih se podařilo ukrýt. Ve zdech Konfuciova domu byly kupříkladu nalezeny texty psané ještě ortografií doby Čou. Většina textů zapsaných na bambusových destičkách se ovšem buď ztratila, nebo byly tyto texty zpřeházeny. Čínští učenci však znali texty z paměti a po pádu dynastie Čchin je začali prepisovat. Tím vznikaly tzv. „nové texty“ na rozdíl od „starých textů, které se podařilo dochovat z dob před vládou dynastie Čchin. Mezi „novými texty“ byla řada hodnověrných materiálů, ale našli se, bohužel, také tací učenci, kteří si texty vymýšleli a vydávali je za autentický přepis „starých textů“.

V době panování Čínské dynastie Chan podlehl roku 108 př. Kr. korejský stát Čoson čínskému vlivu na severu země a Korea se tak poprvé dostala pod vliv čínského práva. Číňané přinesli na korejské území nejen svoji politickou správu a ideologii, ale samozřejmě také vyspělý právní řád. V té době už byl čínský právní řád značně rozvinut a jeho místo v právní kultuře Dálného východu je dobře srovnatelné s místem a významem římského práva v právní kultuře evropské. Toto klasické čínské právo mělo povahu tzv. „smíšeného práva“, protože se jako právní systém opíralo současně o psané právo, o obyčej i o soudní precedenty. Číňané na dobytých územích, včetně území korejského, zejména usilovali o prosazování veřejného práva. Je pozoruhodné, že Číňané soukromé obyčej domorodého obyvatelstva v podstatě respektovali, pokud nebyly ve výrazném rozporu s čínskou veřejnoprávní kodifikací. Obyčejové právo představovalo totiž v čínském systému smíšeného práva nejslabší prvek. Naopak v oblasti psaného práva se původních osm článků starokorejského zákoníku pod vlivem čínské nadvlády rozrostlo na šedesát. Přes poměrně silové pronikání čínského vlivu na korejský poloostrov lze konstatovat, že Korejci přijímali čínský právní systém bez odporu a spíše dobrovolně, ale byli také schopni zachovat si určitou míru nezávislosti a udržet řadu tradičních korejských principů, zvláště v soukromých obyčejích.⁶

2. Období „Tří království“ (54 př. Kr. – 668)

Od samého počátku tohoto období korejských dějin, nazývaného podle tehdy na korejském poloostrově existujících tří království: Kogurjo, Päkče a Silla, tu existoval vleklý konflikt s Čínou. Ten nijak nebránil horlivému přejímání čínské kultury a práva. Počátkem našeho letopočtu disponovala všechna tři království kodifikacemi podle čínského vzoru. Samozřejmě také konfuciánským ideovým základem práva. Všechna tři království zavedla konfuciánství jako oficiální ideologii a dbala o rozvoj konfuciánských vzdělávacích institucí. Zvláště stát Silla považoval konfuciánství za oporu oficiální centralizované moci. Je ovšem třeba konstatovat, že vliv čínského práva nebyl důsledný. Zejména se neprosadila čínská koncepce formování státní správy. Čínská dynastie Chan zavedla postupně systém státních zkoušek tak, aby minimalizovala vliv rodových skupin a dědičné aristokracie na státní aparát s cílem udržet si monopol centralizované císařské moci. Tento systém se v Koreji v době „Tří království“ neujal. Moc byla soustředěna v rukou nejsilnějších rodů, zejména těch, z nichž pocházeli panovníci. Úřednictvo se rekrutovalo z řad aristokratické společnosti. Velkou úlohu v právním a politickém systému všech tří království hrály rady kmenových náčelníků, které plnily nejen poradní funkci vůči panovníkovi, ale byly rovněž, hlavně ve státě Silla nejvyšším soudním orgánem.⁷

Dalším významným znakem odlišného vývoje čínského a korejského práva té doby byla úprava vztahů k půdě. V Číně dynastie Chan začala postupně zkracovat soukromé vlastnické právo v jejich právech natolik, že jim na přelomu letopočtu zůstalo toliko holé vlastnictví. Od takového stavu byl už jen krůček k likvidaci soukromého vlastnictví půdy, který v roce 9 po Kr. učinil císař Wang Mang. Wang Mangova reforma uzákonila likvidaci soukromého vlastnictví půdy a otroků. Veškerá půda, ale také všichni otroci byli prohlášeni za majetek císaře. Proti takovému opatření se přirozeně zvedl odpor těch, koho nejvíce zasáhla, totiž bohatých statkářů, ale i bohatých úředníků, kteří sami vlastnili půdu. Takovému odporu si císař čelit nedovolil, a proto byla půdní reforma už po třech letech v roce 12 po Kr. odvolána. Semínko státního vlastnictví k půdě ovšem odvolaná reforma v Číně zanechala a z tohoto semínka od roku 280, kdy byla v Číně úspěšně provedena nová půdní reforma, v pozdějších stoletích vyrostl dokonalý strom organizace půdních vztahů, který ovlivnil půdní vztahy v sousedních zemích, hlavně v Japonsku, a především vydržel v Číně až do pádu císařství v roce 1911. Koneckonců ani komunistická republika po roce 1949 plody císařského systému půdních vztahů nepohrdla.⁸ Podstatou půdní reformy z roku 280 je právní vztah mezi státem, jakožto vlastníkem půdy, a uživatelem. Uživatel se mohl k půdě chovat jako k vlastní, ale byl vázán určitým účelovým určením této půdy (orná půda, půda pro pěstování moruší, půda pro pěstování konopí apod.). Vůči státu byl uživatel půdy zatížen určitými povinnostmi, a to jak věcnými, tak osobními. Věcnou povinností bylo například odevzdávat státu jistou část výnosu z půdy, osobní povinností bylo například vykonávat pro stát nějaké úkony či služby. To se týkalo zejména státní půdy, dávané do užívání státním úředníkům, ale i jiných druhů povinností ve prospěch státu, například povinnosti vojenské. Celý systém půdních vztahů se dá s jistou licencí přirovnat k britskému „*law of property*“, které má k půdě panovník a „poddaným“ propůjčuje „titul k půdě“, tzv. „*estate*“. V Koreji se pod vlivem čínského práva začal prosazovat názor, že veškerá půda patří králi. Nicméně tento názor se nepodařilo přetavit do podoby zásadní půdní reformy. Naopak, aristokracie, dědičné úřednictvo a vojenští velitelé získávali půdu za zásluhy, anebo si ji prostě zabrali, čímž koncepce královské půdy brala za své.

Kromě konfuciánství se v Koreji, stejně jako v jiných zemích Dálného východu silně prosadil buddhismus. Buddhismus se dostával do Číny z Indie přes Turkestán, ale i námořními cestami. Ve III.–VI. století patřil v Číně a jejím prostřednictvím i v Koreji k nejvýznamnějším ideologiím v zemi. Paralyzovaná centrální moc nedokázala totiž udržovat oficiální doktrínu konfuciánství, a proto získal buddhismus v Číně značný prostor a velmi snadno se tam uchytil. Na druhé straně tvrzení, že by buddhismus v té době konfuciánství zastínil nebo dokonce zcela nahradil, by bylo nadsazené, i když je pravda, že mnozí panovníci menších čínských států přijali buddhismus za oficiální učení.⁹ První záznam o buddhismu v Koreji pochází z roku 372, kdy ho měl do země z Číny přinést mnich Sundo. Všechna tři vládnoucí království na korejském poloostrově záhy přijala buddhismus za oficiální náboženství nejen díky otevřenosti přijímat vše, co přichází z Číny, ale také jako vhodný prostředek k centralizaci státní moci shora a k podpoře vládnoucí struktury shora. Buddhismus totiž v Koreji, stejně jako v Číně oslovil hlavně lidové vrstvy. Především jeho „panteon“ počínaje tlustým, smějícím se buddhou, s jehož příchodem spojovaly mnohé pozdější generace buddhistů, ale i ostatních Korejců naději na lepší život a na cestu k blaženosti, až po širokou škálu bůžků a duchů. Korejští učenci studovali buddhistické sůtry, kde pátrali po jejich hlubším smyslu a snažili se spojit myšlenkovou hloubku buddhi-

stického učení s konfuciánstvím. Z tohoto poznání a z této syntézy vzniklo dříve v Číně buddhistické učení „čchan“, později známé pod japonským názvem „zen“. Buddhismus „čchan“ vycházel předně ze zásady, že je třeba naučit se žít a užít života právě teď, dokud je člověk na zemi. Zdálo by se na první pohled, že to byl racionalistický egoismus, ale buddhisté „čchan“ nevyzývali vůbec k plytkému požitkářství. Jejich ideálem byl svobodný jedinec, osvobozený od všech starostí, který bude schopen žít jen sám pro sebe. V tomto ohledu znamenal buddhismus „čchan“ jistý průlom do tradičního čínského odmítání egoismu.¹⁰ Ovšem buddhisté „čchan“ takto nevyzývali k potlačování kolektivismu, nýbrž na prvním místě zdůrazňovali meditaci. Náhlé osvětlení stavěli do protikladu k mechanickému memorování posvátných textů.

Dlužno dodat, že na Dálném východě pojem „náboženství“ nepředstavoval, jako v katolické Evropě, homogenní systém. Morální kodex vypracovalo konfuciánské učení, ale konkretizaci božstva přinesl hlavně buddhismus. A buddhismus přinesl rovněž náboženskou organizaci a náboženské právo. Proto buddhismus jako silná ideologie své doby, získával podporu mocných a jeho centra, buddhistické kláštery, se staly významnými centry tohoto učení. Hlavně ve státě Silla bylo do konce VI. století založeno mnoho buddhistických klášterů s tisíci buddhistickými mnichy. Buddhistické kláštery požívaly značných výsad. Byly osvobozeny od daní a tato výhodná ekonomická pozice jim umožnila koncentrovat v jejich okolí pozemky a pracovní síly a nabývat tak značného jmění. Nabyté majetky byly sice společné, avšak řada mnichů nashromáždila velké bohatství a *de facto* v rámci těchto klášterů existoval institut soukromého vlastnictví, chráněný tamními obyčejí. Buddhističtí mniši byli osvobozeni od četných povinností vůči státu, včetně povinnosti pracovní či vojenské. Výsady buddhistických klášterů postupně konstituovaly jejich zvláštní právní režim, který by se dal označit jako „náboženské právo“ nebo „buddhistické právo“. Buddhistické právo mělo původně charakter zvykového práva, zejména v oblasti půdních a jiných majetkových vztahů, ale postupem času nabylo i formy psaného práva. Do VI. století se vytvořil rozsáhlý soubor právních pravidel k ochraně buddhistických klášterů a buddhistických kněží – bonzů, ale i pravidel, stanovících vnitřní řád těchto klášterů a povinnosti bonzů. Na rozdíl od Číny, které buddhistický systém striktně oddělovala od veřejné správy, všechna tři korejská království naopak duchovní a státní správu propojoval. Zejména stát Silla vytvořil hierarchii duchovních správ na úrovni všech územně správních celků a povolal některé mnichy do služeb státu jako královské poradce.

3. Období Silla (668–918)

Rozdělení země na tři království korejský poloostrov značně oslabovalo, zejména v období, kdy v sousední Číně opět posilovala centralizace státní moci. Po znovusjednocení Číny dynastií Suej v roce 581 čelil korejská království stále většímu čínskému mocenskému tlaku. Ten vyvrcholil nástupem mocné čínské dynastie Tchang (618–907) na počátku VII. století. Nakonec se státu Silla podařilo v roce 668 sjednotit celý poloostrov a čínská vojska vytlačit.

Období panování dynastie Tchang v Číně je považováno ne-li přímo za vrchol, pak určitě za zlatý věk čínské literatury a kultury či divadla a umění vůbec. Tchangské období je ovšem také zlatým věkem čínského práva. Není dokonce ani příliš odvážné tvrdit, že čínský právní systém dosáhl v době Tchangů vrcholné dokonalosti a světové proslu-

losti. Tchangské právo se šířilo do sousedních zemí a natrvalo ovlivňovalo tamní právní systémy.¹¹ V roce 620 nařídil první tchangský císař Kao-cu právníkům připravit novou tchangskou kodifikaci. První redakce **Kodexu Tchangu** byla provedena v roce 624. Text byl poté opakovaně přepracováván a v definitivní verzi se prosadil až v roce 651. V roce 653 byl publikován **Výklad kodexu Tchangu**, který se stal základním dokumentem kodifikace tchangského práva. Zatímco tchangské trestní právo neznamenal žádný zásadní převrat v dosavadním právním vývoji Číny, respektujících strukturu tzv. „pěti trestů“, přinesl tchangský právní systém komplexní změnu systému správního práva. Nová kodifikace **Šest tchangských zákonů** vyšla ze staročínského pojetí šesti odvětví správy, tzv. „šesti zákonů“ a jim odpovídajících šesti správních úřadů. Tchangové naplnili tento staročínský rámec novým obsahem nejen, pokud jde o obsah „šesti zákonů“, ale i pokud jde o pojetí šesti správních úřadů, zvaných od doby tchangské „šest ministerstev“.¹²

V roce 645 vyhlásil japonský císař Tenči v zemi éru, jejíž heslo mělo symbolizovat cíle vlády: éru „velké změny“, japonsky Taika. Zásadním přínosem reformem Taika v oblasti práva byla rozsáhlá a první souborná japonská kodifikace. Její koncepce i struktura byla zřetelně poznamenána čínskou kodifikací dynastie Tchang. **Edikt Taika**, vyhlášený v roce 646 se zejména v oblasti státní správy inspiroval zásadami čínské ústřední i územní správy, i když s určitými modifikacemi, například místo „šesti ministerstev“ fungoval v Japonsku princip „osmi ministerstev“ apod. Také v Koreji se v VII. století silně prosadilo čínské právo. Historické nálezy kodifikací dynastie Silla osvědčují jejich velkou podobnost s Kodexem Tchangu, zejména v oblasti fungování místní správy a systému půdních vztahů.¹³

Ačkoliv se Japonci i Korejci snažili naplňovat čínské zkušenosti, nepodařilo se jim nikdy dosáhnout dokonalosti systému čínské státní správy, zejména státních zkoušek. Myšlenka konkursního výběru adeptů státní správy vznikla již v prvním tisíciletí př. Kr., ale ve větší míře se začala ve III. století př. Kr. V té době pocházeli úředníci hlavně ze šlechtických rodů, dokonce i z kněžstva. Po zrušení šlechtických výsad za dynastie Chan k původní pohnutce získat kvalitní pracovníky do státní správy, přibyl záměr omezit moc velkých šlechtických rodů, které si dělaly dědičné nároky na významná místa ve státní správě. Od chanské doby se konkurs stal prakticky jedinou možností, jak vstoupit mezi vládnoucí elitu a připravovat se na řízení státu v duchu konfuciánských tradic.¹⁴ Systém výběru státních úředníků pomocí zkoušek měl několikerý význam. Předně zajišťoval, že se do státní služby dostávali lidé kvalifikovaní, vzdělaní a iniciativní. Navíc to byly osoby stimulované úředním postupem a tím i osoby výkonné.¹⁵ Dále systém státních zkoušek omezoval vliv mocenských skupin a vlivných rodů. V zásadě totiž vylučoval dědičné mocenské nároky a tím i zmírňoval nebezpečí vytváření frakcí a mocných zájmových skupin. V Japonsku a v Koreji došlo právě k situaci, že se do mocenských funkcí prosazovali příslušníci rodové aristokracie a vlastníci velkých pozemků. Jelikož se v ani jedné ze zmiňovaných dálněvýchodních států nepodařilo prosadit ani půdní reformu, došlo tu navíc ke koncentraci velkých půdních majetků. Taková situace přispěla v Koreji v X. století k destrukci státu Silla a v Japonsku o sto let později k opuštění modelu císařského státu a k nástupu šógunátu s vládou vojenských velitelů.

4. Období Korjo (918–1392)

Právní systém státu Korjo navázal na recepci čínského práva nejen v kodifikaci, ale také v pojetí státního a politického systému. Krize státu Silla poučila panovnický Korjo, že čínské pojetí státu směřuje k posílení centralizované autokratické moci a k oslabení vlivu mocných zájmových skupin.

V oblasti ústřední správy byl posílen systém „šesti ministerstev“ (ministerstvo pro státní správu, ministerstvo vojenství, ministerstvo daní, ministerstvo trestů, ministerstvo pro obřady a ministerstvo veřejných prací). Podle čínského vzoru byl převzat systém „tří mocí“. Nešlo samozřejmě o dělbu moci výkonné zákonodárné a soudní, kterou známe z evropských politických a právních učeních. Soudní moc byla totiž součástí moci výkonné a zákonodárnou moc držel v rukou panovník, takže moc výkonná v tradičním čínském smyslu slova zahrnovala i tyto dvě složky. Dalšími dvěma mocemi se v čínském pojetí staly moc kontrolní a moc zkušební. Stát Korjo zavedl čínský systém státních zkoušek jakožto nástroj k upevnění ústřední královské moci. Král Songdžong dokonce nechal zřídit v roce 992 Státní univerzitu (Kukčagam) k výchově úředníků.¹⁶ Stát Korjo zavedl také podle čínské předlohy orgán moci kontrolní tzv. „cenzorát“.

Hlavním úkolem cenzorátu bylo zjišťovat, zda všechny články státní správy plní řádně své funkce, zda nedochází k porušování povinností státními úředníky nebo zda státní úředníci dokonce nezneužívají své pravomoci. Protože součástí státní správy bylo i soudnictví, vykonával cenzorát kontrolní funkce též vůči soudcům. Při své kontrolní činnosti získával cenzorát i řadu jiných důležitých informací. Dovídal se o náladách ve státě, o případné hrozící nespokojenosti v určitých oblastech, či o možných nepokojích. Proto mohl účinně informovat panovníka o všem, co se v zemi dělo a co mohl mít význam pro další chod státu.¹⁷ Činnost cenzorátu vhodně zapadala do triády mocí – výkonné, kontrolní a zkušební – a moderní terminologií by se dalo říci, že se podílela na jakémsi systému „brzd a rovnováh“ („*checks and balances*“), na jehož základě jedna z odděleně konstituovaných státních mocí vyžaduje součinnosti státní moci jiné. Nikoliv ovšem tak, jako v pozdějších evropských a amerických demokraciích za účelem zajistit vládu práva nebo dokonce ochranu základních lidských práv. V Číně a v Koreji šlo o něco jiného. Státní správa musela být efektivní pro absolutistické řízení státu, ale zároveň loajální tak, aby úředníci nemohli zneužívat svého postavení na úkor císaře.

V době Korjo došlo nejen ke stabilizaci korejského právního řádu, ale též k jeho zřetelnému příklonu k čínské, resp. čínsko-vietnamsko-korejské právní rodině.¹⁸ Jak již naznačeno výše, zhruba od X. století slábne na Dálném východě teritoriální vliv čínského právního systému. Zejména Japonsko se začíná z tohoto vlivu vymaňovat a přechází k novému systému tzv. „státu příkazů a trestů“.¹⁹ V Japonsku se jednak nepodařilo důsledně prosadit čínský systém státního (tzn. Císařského) vlastnictví půdy. Dále se neprosadil konkursní systém výběru státních úředníků. Obojí vedlo ve svém důsledku k posílení vojenské aristokracie a vytvoření šogunátu, kde císař byl jen pouhou loutkou. Nadto, tradiční japonské vidění světa považovalo za hlavní hybnou sílu vojáka, kdežto úředník byl toliko silou námezdní. V Číně tomu bylo přesně naopak. Základem státu byl úředník a voják byl jen pouhý žoldák.²⁰

V době diverzifikace východoasijského práva na čínskou právní rodinu a japonskou právní rodinu se Korea přiklonila k systému čínskému. Nejen proto, že se v zemi poměrně

dobře uchytit, ale také z důvodu vnějších. Ve XIV. století se Čína i Korea staly obětmi mongolské invaze. Mongolové, kteří čínské právo respektovali, ho nejen převzali, ale svými expanzemi přispěli k jeho dalšímu šíření a upevňování, zejména v Koreji, kde kontrolovali dynastii Korjo po plných 90. let, nebo ve Vietnamu. Naopak neúspěch mongolských tažení v Japonsku ovlivnil pochopitelně i další vývoj japonského práva, a to i v návaznosti na vnitropolitickou situaci.

5. Období Čoson (1392–1910)

Pád dynastie Jüan v Číně a nástup dynastie Ming znamená nejen restauraci čínského práva předmongolského období, ale i výrazné upevnění vlivu čínského práva na korejské právo. V téže době jako v Číně dynastie Ming se k v Koreji dostává k moci dynastie Čoson, která nechala přeložit do korejštiny a obohatit o některé specifické prvky korejského práva novou čínskou kodifikací **Kodex velkých Mingů**. V roce 1397 vydává dynastie Čoson v Koreji **Šest zákonů pro vládu a spásu**. Tato kodifikace ovšem zdaleka nebyla korejskou kopií čínské kodifikace. Inspirace čínským právem vyplývá z jeho dlouhodobého vlivu na korejské právo, ale Šest zákonů pro vládu a spásu vzniklo jako soubor nařízení od posledních králů dynastie Korjo, včetně soupisu tehdejších soukromoprávních obyčejů. Z toho plyne, že stejně jako v Číně, tak i v Koreji se koncem XIV. století silně uplatnila zásada uznávání práva předků a návaznosti na nejlepší tradice národního práva předmongolského období.

Korejské kodifikace byly definitivně dotvořeny v polovině XV. století přijetím trestněprávní kodifikace **Sbírka trestního práva** z roku 1453 a kodifikace správního práva **Velký kodex státní správy** z roku 1470.²¹ Čínské a korejské právo osvědčily ve XIV. a XV. století velkou blízkost. Existovaly tu, pravda, drobné rozdíly, například v dědickém právu v Číně dědili jen mužští potomci, zatímco v korejském právu si byli rovni dědicové obou pohlaví, nicméně až do počátku XX. století se oba právní řády vyvíjely velmi propojeně.

Korejský právní řád období Čoson se propracoval k velké dokonalosti také v oblasti trestního procesu. Trestní řízení bylo ovládáno zásadou inkviziční. Soudce – inkvizent – soustřeďoval ve svých rukou všechny procesní úkony a sám sbíral všechny materiál směřující k usvědčení, ale i k obraně obviněného a sám též ve věci rozhodoval. Obžalovaný byl pasivní stranou řízení a jeho práva byla velmi omezena. Korejské soudní řízení nemělo v zásadě povahu sporu jako je tomu v moderním řízení akuzacním, kde žalobce je pánem sporu (*dominus litis*). V korejském procesním právu byla značně propracována pravidla soudní příslušnosti, a to:

- příslušnost věcná;
- příslušnost osobní;
- příslušnost instanční.

Z hlediska věcné příslušnosti existovaly kromě obecných soudů ještě soudy vojenské pro stíhání vojenských osob nebo vojenských trestných činů. V hlavním městě Soulu existoval speciální soud pro katastr nemovitostí a evidenci obyvatelstva. Z hlediska osobní příslušnosti měla přednost zásada *forum domicilii*. Byl-li tedy trestný čin spáchán jinde, než v místě domovské příslušnosti obviněného, musel se soud v místě spáchání trestného činu obrátit se žádostí o vydání zatykače na soud v domovském místě obviněného.

Při svém rozhodování vycházel soud z presumpce viny. Hlavním cílem řízení před soudem tedy nebylo dokázat obžalovanému vinu, ta se předpokládala, nýbrž získat jeho doznání. Za doznání se považovalo výslovné a písemné prohlášení obžalovaného, že se cítí vinen, které musel obžalovaný vlastnoručně podepsat. Pokud neuměl psát, nahrazoval se jeho podpis otiskem palce. Doznání měl soud dosáhnout především pomocí dokazování, jestliže důkazní prostředky nepostačovaly, byly dovoleny i donucovací prostředky fyzickým násilím. Míra použití fyzického násilí při získávání doznání byla zpravidla dána zákonem nebo soudními precedenty, ale v praxi často závisela na vůli soudního úředníka. Při nástupu nového krále nebo při významných příležitostech byla vyhlašována amnestie. Tradiční korejské právo znalo jen jednu formu amnestie, a tou byla agraciace, čili zmírňování již uložených trestů. V praktickém smyslu se tak amnestie uplatňovala toliko na tresty vězení nebo vyhnanství, které mohly být takto zkracovány o několik let.

Když v roce 1868 nastolilo Japonsko reformu Meidži, znamenala tato změna nejen přebudování japonského práva podle západního, hlavně německého vzoru, ale japonský příklad ovlivnil též sousední státy, hlavně Čínu a Koreu.²² Zatímco čínská právní reforma byla na přelomu XIX. a XX. století poměrně vleklá, korejská vláda už v roce 1894 představila psanou ústavu. Téhož roku byl zřízen Právní úřad, převzal legislativní funkce, ale také nejvyšší funkci justiční. K oddělení soudní a zákonodárné moci došlo královským dekretem z roku 1895.

6. Období japonské nadvlády (1910–1945)

Na rozdíl od jiných zemí Dálného východu, které se vypořádávaly s recepcí západního práva přímou konfrontací s jednotlivými rodinami kontinentálního nebo angloamerického práva, například v Japonsku s právem německým, ve Vietnamu s právem francouzským apod., Korea převzala západní právní systém téměř výlučně „filtrovaný“ přes Japonsko. V područí Japonska byla od roku 1910 až do konce druhé světové války. Japonci se v Koreji chovali jako kolonizátoři, a tak zemi vnutili svůj poměrně vyspělý právní řád, vybudovaný po reformách Meidži hlavně podle německého modelu.²³

Jakousi vnější slupkou ústrojnosti nové kodifikace práva, přijaté podle cizích vzorů, v Japonském prostředí, byl její souborný název „šest zákonů“.²⁴ Kodifikace japonského práva je od dob Meidži skutečně strukturována v šesti hlavních kodifikacích:

1. ústava;
2. občanský zákoník;
3. obchodní zákoník;
4. trestní zákoník;
5. občanský soudní řád;
6. trestní řád.

Ústava Velkého japonského císařství, zvaná též Ústava Meidži byla vyhlášena 11. února 1889 v den symbolicky spojený s výročím vyhlášení japonského státu roku 660 př. Kr. Obřad předání Ústavy císařem do rukou ministerského předsedy měl symbolizovat nedotknutelnost Ústavy jakožto daru od císaře. Nebylo to však jen symbol darovacího aktu. Ústava byla skutečně koncipována jako výraz vrcholné svrchovanosti císaře. Císař byl věčný, nedotknutelný a posvátný a stal se zdrojem veškeré moci – výkonné, zákonodárné a v jistém smyslu i soudní. V oblasti výkonné moci jmenoval ministerského předsedu

a vládu, vyhlášoval válku a uzavíral mír, ratifikoval mezinárodní smlouvy, byl nejvyšším velitelem armády a vojenského námořnictva, jmenoval generály a náčelníky a funkcionáře generálních štábů armády a vojenského námořnictva. Japonská teorie ústavního práva nazývá tuto ústavní koncepci, odvozenou od svrchované moci císaře jako „císařské zřízení“.

Občanský zákoník byl vyhlášen jako zákon č. 89 z 27. dubna 1898. Jeho všeobecná část obsahovala především podrobná ustanovení o právní subjektivitě. Za právní subjekty byly považovány jak osoby fyzické, včetně dětí počatých, ale dosud nenarozených, tak osoby právnické. Způsobilost k právním úkonům fyzických osob byla omezena věkem, ale také pohlavím. Až novela občanského zákoníku z roku 1947 přiznala plnou způsobilost k právním úkonům také provdaným ženám. Omezení způsobilosti k právním úkonům z důvodů snížené duševní schopnosti řešil občanský zákoník zavedením institutu opatrovníka. Ke vzniku právnické osoby bylo třeba souhlasu příslušného státního orgánu. Koncepce věcných práv odpovídala koncepci německého občanského zákoníku. Občanský zákoník zavedl do japonského práva a jeho prostřednictvím též do práva korejského kontinentální koncepci vlastnického práva, ale také instituty jako držba, spoluvlastnictví, pacht, služebnost nebo hypotéka. Přestože byl do japonského a tedy i do korejského soukromého práva přijat princip, který dával přednost individuálnímu vlastnictví před vlastnictvím rodinného klanu, právo muselo kvůli respektování „tradiční morálky“ uznávat i instituce rodinných klanů a hlavy rodiny. Jak řečeno výše, projevovaly se v japonském občanském zákoníku i některé prvky z francouzského práva, kupříkladu, že držba movitých věcí se pokládá za vlastnictví. V souvislosti s tradicí vývoje půdních vztahů na Dálném východě, včetně Japonska, neplatila podle japonského občanského zákoníku zásada *superficies solo cedit*. Stavba postavená na pozemku jiného mohla být vlastnictvím stavebníka. V oblasti závazkových práv zavedl občanský zákoník třináct nominálních smluv kupní, směnnou, darovací, nájemní, užívací, obstaratelskou k věci a ke službě, k provedení práce, dodavatelskou, vkladovou, společenskou, splátkovou a o narovnání. Japonský občanský zákoník zaznamenal jistý vývoj, pokud jde o koncepci odpovědnosti. Původně pracoval toliko s odpovědností za zavinění. Postupem času se objevila i objektivní odpovědnost. Nové rodinné právo zavedlo pojetí manželství jako smlouvy, která musí být uzavřena před státním orgánem. Manželství, uzavřená jen formou tradičních obřadů nebyla protiprávní, ale právně neexistovala, i když v nich řada Korejců setrvala. Pojetí manželství jako smlouvy usnadnilo rozvod, který se stal možným nejen rozhodnutím soudu, ale i vzájemnou dohodou manželů. Dědické právo navázalo na zásady dědické posloupnosti podle tradičního japonského práva. Dědicem hlavy rodinného klanu byl nejstarší mužský potomek, který nastupoval po hlavě rodiny do všech vztahů jak k majetku, tak k řízení rodiny. Tradiční dědická posloupnost byla zrušena v roce 1947.²⁵

Japonsko zavedlo dualismus občanského a obchodního zákoníku, čímž se odlišovalo například od Číny, kde byla reforma ze 30. let XX. století postavena na kodifikaci obchodněprávních smluv v občanském zákoníku a subjektivitu v obchodněprávních vztazích upravovaly zvláštní předpisy, například **Všeobecný zákon o obchodnících** z roku 1914 nebo **Zákon o regulaci obchodních společností** z roku 1931.

Příčinou této odlišnosti mezi novodobým japonským a čínským právním systémem může být skutečnost, že sice Japonsko, stejně jako Čína, tradičně prosazovalo státní regulaci ochodu, zejména zahraničního. Nicméně kvůli nestabilitě politické moci se státní diri-

gismus obchodních vztahů nepodařilo v Japonsku naplnit do té míry jako v Číně, kde se úředníci stali výlučnými nástroji řízení obchodu. Snad to souvisí také s odlišným postavením úředníků v Japonsku nebo i s postavením japonských obchodníků, kteří byli ve staré šógunátní hierarchii tak nížko, že vojenské šlechtě nestálo příliš za to, aby se jimi zabývala. Ať už tomu bylo jakkoliv, po reformách Meidži se podařilo prosadit v Japonsku obchodní zákoník bez obtíží, srovnatelných třeba s prosazováním zákoníku občanského.²⁶ Od roku 1881 vykonával stát vůči obchodu velmi liberální politiku a státní zásahy byly velice omezené. Až po velké hospodářské krizi byly v roce 1930 vyhlášeny v Japonsku zásady státních intervencí, kupříkladu byla zavedena povinnost podniků vytvářet kartely, provádět fúze a stát výrazněji kontroloval pohyb zboží. Obchodní zákoník byl vyhlášen jako zákon č. 48 z 9. března 1899 a od roku 1910 byl aplikován též na korejském území.²⁷

Trestní zákoník byl v Japonsku přijat jako zákon č. 45 z 24. dubna 1907 platný v Koreji od roku 1910. Stejně jako v Číně, znamenal nový japonský trestní kodex naprostý ústup od tradičního trestního práva, které patřilo v zemích Dálného východu vždy k nejrozvinutějším právním odvětvím. Alespoň zdánlivé sepětí nového trestního práva s dávnými tradicemi měla v Číně i v Japonsku či Koreji vyjadřovat koncepcce tzv. „pětí trestů“. Ani v jedné zemi ovšem ve XX. století nešlo o dávný systém trestů, vytvořený v Číně už ve II. tisíciletí př. Kr., nýbrž o systém moderních trestů podle západních kodifikací, tedy trestu smrti, vězení a nucených prací, vězení bez nucených prací, pokuty, odnětí svobody, zabavení věcí.²⁸

Občanský soudní řád a zákon o soudech byl v Japonsku přijat jako zákon č. 29 z 21. dubna 1890. Občanský soudní řád převzal veškeré základní zásady civilního procesu kontinentálního práva jako zásadu veřejnosti, zásadu volného hodnocení důkazů nebo zásadu jednotnosti řízení. Zvláštností procesního práva na Dálném východě bylo smírčí řízení. V čínském právu se tradičně považovalo za nemravné vystupovat před soudem, a proto už staré čínské právo dávalo přednost vyrovnání sporů po dobrém, smírem.²⁹ Tuto zásadu převzali s recepcí čínského práva i Japonci a odrazila se v japonském pojetí civilního procesu po reformách Meidži stejně jako se odrazila v zásadní reformě čínského procesu ve 30. letech XX. století. Japonské smírčí řízení po reformách Meidži přijalo i některé zásady francouzského a skandinávského práva.³⁰ Byla to především soudní vynutitelnost smíru a také složení smírčích soudů z jednoho profesionálního soudce a nejméně dvou přísedících. Zvláštní úprava se v Japonsku vyvinula v oblasti smírčího řízení v rodinně-právních věcech.

Trestní řád byl v Japonsku přijat v roce 1890 a byl doplněn zákonem o vězeňství, č. 28 z 28. března 1908. Stejně jako v oblasti trestního práva hmotného, přijal trestní řád kontinentální zásady trestního procesu včetně práva na obhajobu, zákazu mučení jako prostředku vynucování důkazů, zásady *nulla poena sine lege* atd. Japonským tradicím zvláštního postavení vojáků odpovídala řada ustanovení o vojenském soudnictví. Militarizace japonské společnosti, zejména ve 30. letech XX. století dokázala tato ustanovení využívat a rozvíjet ve značné aplikační dokonalosti.

Jak civilní tak trestní proces neuznával princip *stare decisis*. Každý soud měl možnost respektovat nebo nerespektovat rozhodnutí jiných soudů, včetně soudů vyšší instance.³¹ V praxi měl však velký význam soudní precedent, což byl také jeden z pozůstatků tradice dálnévýchodního práva. Soudce ovšem precedenty respektovat nemusel, ale v takových případech mohl téměř najisto počítat, že jeho rozsudek bude vyššími soudy změněn.

Časem nabyly velké vážnosti rozsudky Nejvyššího soudu. Soudní precedenty je proto potřeba pokládat za významný materiální pramen japonského i korejského práva.

* * *

Korejské dějiny jsou charakterizovány neustálým vymezováním se vůči mocným sousedům: Číně a Japonsku. Kdyby měla Korea svého Palackého, pak by mohl její historický osud srovnat s osudem Čechů mezi Německem a Ruskem. Výrazně se Korea vymezila vůči oběma mocnostem už v roce 1446, když král Sedžong zavedl vlastní korejské znakové písmo.

Korea se nevymezuje jen v písmu, ale i v právu. Ústavní reforma z roku 1988 dala zemi ústavní soud podle německého modelu, čímž se jihokorejské právo znovu vymezilo proti právu japonskému stejně, jako daleko dříve po druhé světové válce. V roce 1948 napsal významný německý právní filozof Gustav Radbruch o vlivu německého práva v Koreji, že bylo v zemi tak hluboce zakořeněno, že se Američanům nepodařilo nahradit ho americkým systémem. I když ten se prosadil v posledních letech v právu veřejném, hlavně v trestním procesu. Japonsko považoval Radbruch za „nepříjemného zprostředkovatele“ německého práva a vyzýval k přímé recepci dalších právních transplantátů z Německa.³² I Hans Kelsen byl v padesátých letech minulého století připraven zapojit se do formování nového korejského práva, ovšem za předpokladu, že země bude sjednocena.³³ Korea, která byla už od roku 1910 pod vlivem japonského práva, přijala v roce 1947 svébytnou kodifikaci rodinného a dědického práva podle německého vzoru bez japonského vlivu. Na druhé straně řada oblastí veřejného práva, hlavně trestní právo procesní, jsou dnes v Jižní Koreji spíše odrazem amerického než evropského práva. Korea je velkým investorem v naší zemi. Je proto dobré vědět, jaká specifika má její právní řád. Rozhodně nezapadá do jedné řady ani s právem čínským, ani s právem japonským. Naopak, hlavně v právu soukromém, včetně obchodního, má čím dále tím blíže k právu evropskému. To by mohla být pro nás výhoda.

Přes tisícileté třenice s Čínou je dnešní jihokorejské právo vůči právu čínskému spíše lhostejné. Není divu. Čínské právo má tam, stejně jako jinde v demokratickém světě, stigma komunistického vlivu. Ale i pokud by se tohoto stigmatu Čína zbavila, nelze od jižních Korejců očekávat velkou přichylnost k čínskému systému. Čínu považují za nebezpečného hegemona, proti němuž se hodlají vymezovat i do budoucna.

Poznámky

- ¹ FABRE, André: *La grande histoire de la Corée*. Paris: Favre, 1988.
- ² CHUN SHI-YONG: *The Legal System of Korea*. Seoul, 1975.
- ³ TOMÁŠEK, Michal: *Dějiny čínského práva*. Praha: Academia, 2004.
- ⁴ TOMÁŠEK, Michal: *Přehled dějin vietnamského práva*. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2008.
- ⁵ KIM HABOUSH, Ja Hun: *The Confucian Kingship in Korea*. Irvington: Columbia University Press, 2001.
- ⁶ *Legal System of Korea*. Korean Culture Series 5th ed. International Cultural Foundation. Seoul: Si-sa-yong-o-sa Publ., 1982.
- ⁷ HENTHORN, William, E.: *A History of Korea*. New York: Free Press, 1971.
- ⁸ TOMÁŠEK, Michal: *Dějiny čínského práva*. Praha: Academia, 2004.
- ⁹ GERNET, Jean: *Les aspects économiques du bouddhisme dans la société chinoise du V au X siècle*. Saigon, 1956.
- ¹⁰ De BARY, W. T.: *East Asian Civilizations*. Cambridge (Mass.), 1988.
- ¹¹ PALÁT, Augustin – PRŮŠEK, Jaroslav: *Středověká Čína*. Praha: Academia, 2001.
- ¹² TOMÁŠEK, Michal: *Dějiny čínského práva*. Praha: Academia, 2004.

- ¹³ TOMÁŠEK, Michal: Přehled dějin japonského práva. 1. vyd. Praha: Eva Rozkotová – IFEC, 2007.
- ¹⁴ KRACKE Jr., E. A.: Civil Service in Early Sung China. Cambridge (Mass.), 1953.
- ¹⁵ BALASZ, Edmond: Chinese Civilisation and Bureaucracy. London, 1964.
- ¹⁶ Dragons Progress Development Administration in Korea. CAIDEN, Gerald E. – BOON WOONG, Kim (eds.): West Hartford Connecticut: Kumarian Press, 1991.
- ¹⁷ PALÁT, Augustin – PRŮŠEK, Jaroslav: Středověká Čína. Praha: Academia, 2001.
- ¹⁸ DAVID, R.: Les Grands systèmes de droits contemporains. Paris, 1971.
- ¹⁹ MEHREN, A. von et al.: The Law in Japan. Cambridge (Mass.), 1963.
- ²⁰ LANCIOTTI, L.: Il Diritto in China. Firenze, 1978.
- ²¹ CHUN, Shi-Yong: The Legal System of Korea. Seoul, 1975.
- ²² JOUON DE LONGRAIS, F.: L'Est et l'Ouest, institutions du Japon et de l'Occident comparées. Paris, 1958.
- ²³ KITAGAWA, Z.: Rezeption und Fortbildung des europäischen Rechts in Japan. Frankfurt, 1970.
- ²⁴ KAWASHIMA, T.: The Legal Consciousness of the Japanese. Tokyo, 1967.
- ²⁵ WANG, D. T. C.: Les sources du droit japonais. Genève, 1978.
- ²⁶ TANIGUCHI, T.: La loi et la coutume au Japon. Paris, 1979.
- ²⁷ MEHREN, A. von et al.: The Law in Japan. Cambridge (Mass.), 1963.
- ²⁸ MOITRY, J. H.: Le droit Japonais. Paris, 1988.
- ²⁹ NODA, Y.: Introduction au droit japonais. Paris, 1966.
- ³⁰ TSUNODA, W. T.: Sources of Japanese Tradition. New York, 1958.
- ³¹ TANAHARA, H.: The Japanese Legal System. Tokyo, 1982.
- ³² RADBRUCH, G.: Vorschule der Rechtsphilosophie. Heidelberg, 1948.
- ³³ CHONKO CHOI: East Asian Encounters with Western Law and the Emergence of Assian Jurisprudence. In: TOMÁŠEK, M. – MÜHLEMAN, G.: Interpretation of Law in China – Roots and perspectives. Prague: Karolinum, 2011.